

หลักสูตร ชั้นนายพัน
วิชาการศาสนาและศีลธรรม
ระยะเวลาเรียน 18 ชั่วโมง

ผนวก ก. 1. พระพุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์	2 ชั่วโมง
ผนวก ข. 2. ศาสนาเปรียบเทียบ	2 ชั่วโมง
ผนวก ค. 3. พุทธปรัชญา	3 ชั่วโมง
ผนวก ฉ. 4. จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา	3 ชั่วโมง
ผนวก ง. 5. การพัฒนาจิต	3 ชั่วโมง
ผนวก จ. 6. การรู้เท่าทันโลกและชีวิต	2 ชั่วโมง
ผนวก ฉ. 7. การพัฒนาจริยธรรมกำลังพล	2 ชั่วโมง
8. สอบวัดผล	

ผนวก ก.

วิชา พระพุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์

(2 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้ นทท.ทราบหลักการของพระพุทธศาสนาและลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า แตกต่างกันอย่างไรระ
ได้ไม่เข้าใจผิด และช่วยปกป้องพระพุทธศาสนาไม่ให้ถูกทำลายเพราะลัทธิดังกล่าวความเบื้องต้น

เป้าหมายของการทำสงครามทางการเมืองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การ
ทำลายล้างศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของชาติที่ประสงค์จะเข้ายึดครอง เพราะคอมมิวนิสต์ถือ
ว่า ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติ เป็นอุปสรรคขัดขวาง
ความเจริญของลัทธิคอมมิวนิสต์การทำลายศาสนาเป็นอุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์

- คาร์ล มากซ์ โจมตีศาสนาว่า "ศาสนาเป็นยาเสพติดของประชาชน" และได้ประกาศแนวความคิด
เห็นของตนไว้ เมื่อ พ.ศ.2391 ว่า

1. ศาสนาเป็นสิ่งมอมเมาความคิดของประชาชน ปกปิดสังขาร อันแท้จริงเอาไว้เพราะสรรพสิ่ง
ทั้งมวลชนชั้นกรรมาชีพเป็นผู้สร้าง

2. เรื่องบุญทำกรรมแต่ง ตามความเชื่อของศาสนาเป็นสิ่งเหลวไหล แท้จริงความยากจนความ
ทุกข์ยาก เกิดจากการขูดรีดของชนชั้นปกครอง และพวกเสรีชนต่างหาก

3. ถาวรวัตถุทางศาสนาทั้งมวล เช่น เจดีย์ โบสถ์ วิหาร สุเหร่า ฯลฯ เป็นผลของการขูดรีด
หลอกลวงประชาชนแต่อดีตทั้งสิ้น ต้องทำลายให้หมด

4. นักบวชของทุกศาสนา คือ คนจี้เกียดเป็นผู้เบียดเบียนแรงงานของประชาชน มิได้ก่อให้เกิด
ผลผลิตทางเศรษฐกิจแก่สังคมเลย เอาเปรียบและกินแรงงานของประชาชนผู้โง่เขลาเบาปัญญาตลอดเวลา
ต้องทำลายให้หมด

5. ฉะนั้น การทำลายศาสนา การตัดทอนศาสนา คือความคิดของคนก้าวหน้า เพื่อขจัดแรงงานสูญ
เปล่า เงินบุญเงินกุศลจะได้นำไปสร้างสาธารณประโยชน์ สร้างความสุขให้แก่มวลชนต่อไป

- สตาลิน ได้สอนยุวชนคอมมิวนิสต์ให้ทำลายศาสนาว่า "เมื่อใดที่ท่านสามารถท่านจ้องต่อสู้กับ
ศาสนา และป้องกันมิให้อิทธิพลของศาสนาครอบงำจิตใจได้... ท่านจะไม่สามารถเป็นผู้นิยมมาร์กซ์ที่ดี
ได้ตราบเท่าที่ท่านยังมีความเชื่อในศาสนาไม่ว่าศาสนาใด" คอมมิวนิสต์ทำลายศาสนาในประเทศต่าง ๆ

มีหลักฐานเป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่า ทุกประเทศที่ถูกคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง ศาสนาในประเทศนั้น ๆ ได้ถูกคอมมิวนิสต์ทำลายจนหมดสิ้น คือ

1. ประเทศรัสเซีย มีการโฆษณาชวนเชื่อให้เลิกนับถือศาสนา ขัดขวางการประกอบพิธีกรรม ศาสนาสถานถูกริบเป็นของรัฐ

2. ประเทศจีน มีการห้ามนับถือศาสนา กวดขันกว่าในประเทศรัสเซีย มีการสังหารนักบวช เนรเทศมิชชันนารี ริบปูชนียวัตถุทำลายปูชนียสถาน เกณฑ์แรงงานพระทุกศาสนาออกทำงานพัฒนาคอมมูน และในที่สุดก็มีการปฏิบัติวัฒนธรรม ทำลายลัทธิขงจื้อเป็นที่สุด

3. ประเทศเชเชต จีนคอมมิวนิสต์ได้ใช้กลุ่มเยาวชนพิทักษ์แดง เข้าทำลายวัดต่าง ๆ ในเชเชตมากมาย ใช้ฆ้อง อีฐ ท่อนไม้ ทำลายวัตถุทางศาสนาทุกชนิด เช่น คัมภีร์ รูปปั้น พระพุทธรูป ที่เป็นโลหะก็ขนไปเมืองจีนที่เป็นอิฐปูนก็เอาไปถมถนน และได้ฆ่าพระเป็นจำนวนมาก

4. ประเทศเขมร พระเขมรอพยพได้เล่าถึงการที่คอมมิวนิสต์ทำลายพระพุทธศาสนาไว้มากมาย เช่น ไล่พระออกจากวัดบังคับให้เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ บังคับให้ทำนา ห้ามคนทำบุญ ทำลายพระพุทธรูปเอามาทำถนนเอาโบสถ์เป็นฉางข้าว เป็นกองทหาร พุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์

โดยหลักการพระพุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์ มีหลักการและอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันมาก ไม่สามารถจะเข้ากันได้ ซึ่งในที่นี้จะนำข้อแตกต่างมาศึกษาเปรียบเทียบบางประการ ดังนี้คือ

1. ศาสดาผู้ก่อตั้ง
2. เหตุปรารถในการก่อตั้ง
3. หลักคำสอนที่ถือว่าเป็นหลักการ
4. อุดมการณ์สูงสุด
5. แนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุอุดมการณ์

1. ศาสดาผู้ก่อตั้ง

- พระพุทธศาสนา มีเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นผู้ก่อตั้ง โดยการบำเพ็ญเพียร จนสามารถตัดกิเลสในจิตสันดานของพระองค์จนหมดสิ้น ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แล้วจึงเสด็จออกประกาศพระพุทธศาสนาเมื่อก่อน พ.ศ.45 ปี

- คอมมิวนิสต์ มีศาสดาหลายองค์ เริ่มแต่ คาร์มาร์กซ์, แองเกิล, เลนิน และ สตาลินเป็นต้น เมื่อคริสต์ศักราชที่ 18 หลัง พุทธศาสนา 1400 ปีเศษ โดยที่ศาสดาเหล่านี้ ได้ศึกษาความรู้จากตำรา

ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์

2. เหตุปรารถในการก่อตั้ง

พระพุทธศาสนา ปรารถนาเหตุ คือ ความทุกข์ของหมู่สัตว์ที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ แล้วจึงแสวงหาทางพ้นทุกข์ คือ การเวียนว่าย ตาย เกิดนี้

คอกมมิวนิสต์ ปรารถนาเหตุ คือ ความทุกข์ของชนชั้นกรรมาชีพที่ต้องถูกชนชั้นนายทุนเอารัดเอาเปรียบขูดรีดแรงงาน จึงได้คิดหาทางปลดปล่อยทุกข์ของชนชั้นกรรมาชีพ

3. หลักคำสอนที่ถือว่าเป็นหลักการ

พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนเน้นหนักไปในเรื่องเหล่านี้คือ

1. เรื่องกิเลส
2. เรื่องกรรม
3. เรื่องวิบาก
4. เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

ลัทธิคอมมิวนิสต์ มีหลักคำสอนเน้นหนัก ในเรื่องของสังคม ดังนี้.-

1. ชนชั้นกรรมาชีพต้องทุกข์ยากเพราะการขูดรีดของชนชั้นนายทุน
2. เอกชนไม่ควรมั่งคั่งสินเป็นส่วนตัว เพราะทำให้เกิดการเห็นแก่ตัว
3. ทุกคนต้องทำงาน ผู้ไม่ทำงานไม่ต้องกิน
4. มนุษย์ต้องปราศจากชาติชั้นวรรณะ ต้องเสมอภาคกันทุกแห่งทุกมุม

4. อุดมการณ์สูงสุด

พุทธศาสนา มุ่งสอนให้ปัจเจกชน ปฏิบัติตนให้หลุดพ้นจากกิเลสบรรลุนิพพาน

ลัทธิคอมมิวนิสต์ มุ่งให้ชนชั้นกรรมาชีพกำจัดชนชั้นนายทุนให้หมดสิ้น เพื่อให้เกิดยุคแห่ง

อุดมคติ

5. แนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุอุดมการณ์

พุทธศาสนา ให้แต่ละคนปฏิบัติตัวเองโดยวิธี 3 อย่าง คือ

1. งดเว้นจากการทำชั่วโดยประการทั้งปวง
2. ทำความดีให้บริบูรณ์ทุกประการ
3. ชำระใจให้สะอาดปราศจากเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

ลัทธิคอมมิวนิสต์ ให้ชนชั้นกรรมาชีพ ทุกหมู่เหล่าลุกขึ้น เพื่อทำการปฏิบัติโค่นล้มชนชั้นนายทุนให้หมดสิ้น และจะทำได้โดยการใช้อาวุธ "อำนาจอยู่ที่ปลายกระบองปืน"

ข้อสังเกตบางประการที่พุทธศาสนาต่าง จากคอมมิวนิสต์

1. พุทธศาสนาไม่ใช่ลัทธิการเมือง ไม่เคยสอนระบบการเมือง แต่เน้นเรื่องการปฏิบัติธรรม มีเมตตากฎา อหิงสา ทศพิชราชธรรม ส่วนลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นลัทธิเศรษฐกิจและการเมือง มุ่งเพื่อแสวงหาอำนาจ

2. พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต ตลอดจนการเวียนว่ายตายเกิด แต่คอมมิวนิสต์ ปฏิเสธเรื่องกรรม ไม่ยอมรับผลกรรมดี กรรมชั่ว และการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อว่าตายแล้วสูญ เป็นวัตถุนิยม

3. พระพุทธศาสนายอมรับความแตกต่างของคนในสังคม ด้วยอำนาจแห่งกรรม คนทำดีทำชั่ว ต้องได้ชั่ว แต่คอมมิวนิสต์ สอนว่าทุกคนในสังคมจะต้องเสมอภาคกันหมด

4. พระพุทธศาสนายอมรับสมบัติส่วนบุคคล โดยถือว่า ทรัพย์สินสมบัติเกิดจากผลแห่งการทำดีของบุคคลทั้งอดีตและปัจจุบันและการมีสมบัติส่วนตัว สามารถทำให้บุคคลสามารถทำบุญกุศลได้ แต่คอมมิวนิสต์ปฏิเสธการมีสมบัติส่วนตัว เพราะถือว่า การมีสมบัติส่วนตัวทำให้คนเอาเปรียบกัน

5. พระพุทธศาสนาสนับสนุนเสรีภาพ ส่วนบุคคล ให้ทุกคนใช้ความคิดเห็นของตัวเอง ไม่มีการบังคับ ทุกคนมีสิทธิ์ในการทำ พูด คิด ได้ตามต้องการแต่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น แต่คอมมิวนิสต์ไม่ยอมให้เสรีภาพเช่นนั้น

6. พระพุทธศาสนาสอนให้ทุกคนประพฤติตัวอยู่พื้นฐานของ ศีลธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา มีความกตัญญูกตเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในอภัยในความผิดพลาดของกันและกัน แต่คอมมิวนิสต์ สอนให้มีความเครียดแค้นชิงชังกันและกัน ไม่กตัญญู ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

7. พระพุทธศาสนาให้บุคคลกำจัดกิเลสด้วยความสมัครใจ การเสียดสจะต้องทำด้วยเจตนาของตัวเอง มิใช่ด้วยการบังคับ แต่คอมมิวนิสต์บังคับ แต่คอมมิวนิสต์บังคับให้คนเสียดส

8. พระพุทธศาสนาสอนว่า เหตุแห่งความทุกข์เกิดเพราะกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อขจัดกิเลสได้ ทุกข์ก็หมด แต่คอมมิวนิสต์ มุ่งกำจัดเฉพาะโลภะ แต่สนับสนุนให้เกิด โทสะ โมหะ

9. พระพุทธศาสนาถือว่า การบรรลุนิพพานเป็นเรื่องของปัจเจกชน ขึ้นอยู่กับบารมีและความพากเพียรพยายามของแต่ละบุคคล แต่คอมมิวนิสต์ สอน โลกนิพพานซึ่งเป็น ไปไม่ได้

คอมมิวนิสต์อ้างพระพุทธศาสนา

1. พระพุทธศาสนาสอนเรื่องสมบัติส่วนกลางของสงฆ์ คอมมิวนิสต์ก็สอนเรื่องสมบัติส่วนกลาง ไม่มีสมบัติส่วนตัว แล้วอ้างว่า คอมมิวนิสต์เหมือนกับพระพุทธศาสนา

2. พระพุทธศาสนาสอนให้คนและความโลกด้วยการบริจาคทาน คอมมิวนิสต์ให้ทุกคนสละสมบัติส่วนตัวให้แก่ส่วนรวม แล้วกล่าวว่า มีหลักการตรงกับพระพุทธศาสนา

3. พระพุทธศาสนาสอนเรื่องยุคพระศรีอาริเมตไตรย์ว่า เป็นยุคที่มีความสุขสมบูรณ์ คอมมิวนิสต์อ้างว่า ยุคพระศรีอาริเมตไตรย์ ก็ยุคบุรณัตถ์ในลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งในยุคนั้นโลกจะมีความสุขสมบูรณ์ตามอุดมคติของคอมมิวนิสต์

ผนวก ข.
วิชา ศาสนาเปรียบเทียบ
(2 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้ นทน.ทราบหลักการของพระพุทธศาสนาและการเปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาอื่น ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ

ความหมายของ คำว่า ศาสนา

- ศาสนา ในทรรศนะของพวกเทสนิยมมาจาก คำว่า V Religion หมายถึง "ความผูกพัน"
- ศาสนาในทรรศนะของพวกเทสนิยม เช่น พระพุทธศาสนา หมายถึง "คำสั่งสอน" องค์ประกอบของศาสนา

- ศาสนาทุกประเภทจะมีองค์ประกอบสำคัญ ๆ คล้าย ๆ กัน คือ.-

1. ศาสนาธรรม คำสั่งสอน
2. ศาสนาบุคคล บุคคลที่เป็นสมาชิก
3. ศาสนาวัตถุ วัตถุเครื่องใช้ต่าง ๆ
4. ศาสนาพิธี พิธีกรรมทางศาสนา

คุณประโยชน์ของศาสนา

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วศาสนาทุกศาสนามีคุณประโยชน์กว้าง ๆ เหมือน ๆ กัน คือ

1. ทำให้บุคคลปกครองตนเองได้
2. ทำให้ผู้นับถือเป็นคนดี
3. ทำให้สังคมดีขึ้น

คุณลักษณะของพระพุทธศาสนา

1. เป็นศาสนาประเภทเทวนิยม
2. เป็นศาสนาแห่งสันนิยัม
3. สอนเรื่องกฎแห่งกรรม

4. สอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด
5. สอนเรื่องการดับทุกข์
 1. เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม
 - 1.1 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษย์ และเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์
 - 1.2 พระพุทธศาสนาปฏิเสธการสร้างและการคลับันดาลของพระเจ้า
 - 1.3 พระพุทธศาสนาเชื่อในความสามารถของมนุษย์
 2. เป็นศาสนาแห่งลัทธินิยม
 - 2.1 พระพุทธศาสนา มองโลกตามความเป็นจริง ไม่ใช่ สุนิยมหรือ ทุนนิยม
 - 2.2 พระพุทธศาสนา สอนความจริงเกี่ยวกับโลก ชีวิต โดยไม่ปิดบัง
 3. สอนเรื่องกฎแห่งกรรม
 - 3.1 พระพุทธศาสนาเชื่อว่า ความสุข ความทุกข์ของคนมิได้เกิดจากการคลับันดาลของพระเจ้า เป็นเจ้า แต่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง
 - 3.2 มนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของชีวิตและ โชคชะตา อำนาจกรรมที่มนุษย์ทำจะคลับันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง
 4. สอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด
 - 4.1 พระพุทธศาสนา สอนว่า สรรสัตว์หากยังมีกิเลส ตายแล้วจะต้องเกิดอีก
 - 4.2 การเวียนว่ายตายเกิด ย่อมทำให้คนแตกต่างกันตามอำนาจกรรมถึงทุกข์ที่สุด
 5. สอนเรื่องการดับทุกข์
 - 5.1 ทรศนะของพระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์ และงานสำคัญของมนุษย์คืองานแก้ทุกข์
 - 5.2 คำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ กระบวนการแก้ทุกข์ ตั้งแต่ทุกข์ระดับต่ำสุดจนถึงสูงสุด

การเปรียบเทียบพระพุทธศาสนาอื่น ๆ

ในการเปรียบเทียบ จะหยิบยกลักษณะบางประการมาเปรียบเทียบกัน ดังต่อไปนี้

1. ศาสดาผู้ก่อตั้ง
2. การสร้างโลกมนุษย์
3. มูลเหตุแห่งความสุข - ทุกข์
4. วิธีปฏิบัติเพื่อกำจัดทุกข์
5. จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต

1. ศาสดาผู้ก่อตั้ง

- ศาสดา ในศาสนาแบบเทวนิยมอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนของพระเจ้าเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์ กับพระเจ้า
- ศาสดาในพระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของศาสนา เพราะเป็นผู้ก่อตั้ง และรับผิดชอบศาสนาด้วยตนเอง

2. การสร้างโลก - สร้างมนุษย์

- ศาสนาเทวนิยม สอนว่า พระเจ้าผู้สร้างโลกนี้ขึ้นมาและสรรพสิ่งทั้งหลาย เกิดจากการสร้างของพระเจ้า
- พระพุทธศาสนา ไม่พูดถึงการสร้างโลก แต่พูดถึงการเกิดมาในโลกแล้ว จะได้ประโยชน์อะไรไปบ้าง

3. มูลเหตุแห่งความสุข - ทุกข์

- ศาสนาประเภทเทวนิยม เชื่อว่ามนุษย์มีบาปติดตัวมาโดยกำเนิด สุข - ทุกข์เกิดเพราะพระเจ้าเป็นเจ้า
- พระพุทธศาสนา ปฏิเสธการสร้างของพระเจ้า แต่สอนว่า สุข - ทุกข์ เกิดเพราะการกระทำของตน ทั้งอดีต และปัจจุบัน

4. วิธีปฏิบัติเพื่อกำจัดทุกข์

- ศาสนาฝ่ายเทวนิยม ปฏิบัติการอ่อนน้อม รักดี เชื่อฟังพระเจ้า
- พระพุทธศาสนา ปฏิบัติโดยการกำจัดต้นเหตุของความทุกข์ คือ ละความชั่ว ทำความดี และทำใจให้หมดจดจากกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์ทั้งปวง

5. จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต

- ในทรรศนะของศาสนาเทวนิยม จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือการเข้าไปอยู่ ในสำนักของพระเจ้า เพื่อเสวยอยู่กับพระเจ้าเป็นนิรันดร์
- ในทรรศนะของพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือพยายามกำจัดกิเลส อันเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ให้หมดสิ้นไป เพื่อจะได้ไม่ต้องเกิดมาเป็นทุกข์อีก

ผนวก ค.
วิชา พุทธปรัชญา
(3 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้ นทน.ทราบหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่มีความหมายละเอียดลึกซึ้งเหนือปรัชญาใด ๆ และให้ นทน.สามารถนำไปใช้การพัฒนาชีวิตให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น ความหมายของปรัชญาทั่วไป

- คำว่า ปรัชญา คือ ปน ชญา แปลว่า ความปราดเปรื่อง หรือ ความรอบรู้
- คำว่า Philosophy คือ

Philos = ความรัก

Sophia = ความรู้

Philosophy = ความปราดเปรื่อง

Philosophy = ความรัก, ความรู้

(Love of wisdom)

คำจำกัดความ

1. ปรัชญา คือ ประเภทแห่งปัญญาซึ่งประมวลไว้ซึ่งความรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
2. ปรัชญา คือ แนวคิดหลักคิดเกี่ยวกับ "โลก" และ "ชีวิต"

ปรัชญาเรื่อง โลก และ ชีวิต

1. โลกเกิดขึ้นได้อย่างไร
 - ถูกสร้าง หรือเป็นอยู่เช่นนี้ชั่วนิรันดร์
 - ถ้าถูกสร้าง ใครสร้าง สร้างอย่างไร
 - ต้นไม้ สัตว์ ดวงดาว มีจริงหรือไม่
 - หรือเพียงจิตเราสร้างขึ้นมา
 - สากลจักรวาลเกิดขึ้นได้อย่างไร สร้างจากอะไร
 2. ความเห็นเรื่อง โลกและชีวิต 2 สาย ๓
1. จิตนิยม

2. สสารนิยม

1. จิตตนิยม

- ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากจิต จิตเป็นผู้สร้าง เป็นผู้นึกคิดขึ้น ถ้าไม่มีจิตแม้เขียนนอนอยู่ข้าง ๆ ก็หาไม่มี
- จิตเล็กเป็นมายาของจิตใหญ่ คือ พระเจ้า เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจึงเป็นผลงานที่พระเจ้าสร้างขึ้น

2. สสารนิยม

- คนเป็นผู้สร้างพระเจ้าขึ้น สสารเท่านั้นที่อยู่ เพราะจิตคือมันสมองความนึกคิดเป็นเพียงพลังงาน เมื่อสสารแตกสลาย จิตก็หายไป (พวกนี้พัฒนาเป็นวิทยาศาสตร์ที่เอียงที่สุดเป็นคอมมิวนิสต์)
- คนเป็นนายกำหนดโชคชะตา ชีวิต หรือเป็นทาสของพรหมลิขิต ความสัมพันธ์ของคนกับชะตาชีวิตเป็นอย่างไร
- สากจักรวาล มีจิตใหญ่ยิ่งที่ควบคุมจิตน้อย ๆ หรือ ไม่ หรือว่ามีแต่สสารอ้วน ๆ ถ้าหากมีทั้งจิตและสสาร ทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์ กันอย่างไร จิตใหญ่กว่าสสาร หรือสสารใหญ่กว่าจิต
- มโนภาพของเราเกิดมาจากไหน เราได้รับความชัดเจน () ด้วยเวทนา หรือ พระเจ้าคลบบันดาลให้แก่เรา
- โลกนี้มีอะไรเป็นหลักแห่ง ความดี ความชั่ว ในธรรมชาติมีการประมวลกฎ มีที่กำหนดลักษณะความดี ความชั่วไว้หรือไม่ หรือดีชั่วขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้มีอำนาจกำหนดไว้
- วิญญาณคืออะไร เมื่อ ร่างกายดับสูญแล้ว ยังมีอยู่หรือไม่ หรือดับสูญไปพร้อมกับร่างกาย ความตายเป็นเครื่องหมายของความดับสูญทุกอย่าง หรือยังมีชาติหน้าต่อไปอีก ผลแห่งความดี, ความชั่ว จะส่งผลต่อชีวิตในอนาคตหรือไม่ เราจะมีชีวิตเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ได้หรือไม่สรุปแนวความคิดทางปรัชญา
- ปัญหาปรัชญา เมื่อสรุปที่สำคัญ ๆ ก็ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับโลก, อัตราชีวิต วิญญาณ กรรมดี กรรมชั่ว
- ปัญหาเหล่านี้มีผู้คิดมาแล้วอย่างโชกโชนก่อนแต่พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นเป็นเวลานาน (ดังปรากฏในพรหมชาลสูตร เรียกทฎฐิ 62)

ปรัชญาตะวันออก ตะวันตก

- ลักษณะของปรัชญาทั้งตะวันออกตะวันตก มีลักษณะคล้ายกันคือ คิดในเรื่องโลก, ชีวิตแต่เรียกความคิดต่างกันคือ ตะวันตก เรียก ตะวันออก เรียก ทฎฐิ

- เมื่อเปรียบเทียบชั้นภูมิของปรัชญา เมธีทั้งสองกลุ่มนี้ กลุ่มตะวันออก มีภูมิสูงกล้า เพราะมีการกล่าวถึงการระลึกชาติได้

- แนวคิดสร้างปรัชญาเมธี ทั้งสองพวก เกิดจากตรรกญาณ อันมีวิมังสา การสอบสวนเป็นเครื่องมือพุทธปรัชญา

- ปรัชญา เกิดจากแนวคิดโดยอาศัยตรรก ซึ่งเป็นเพียงสุมมยปัญญา และจิตตามยปัญญา

- ปรัชญาเป็นปัญหาที่เกิดโดยอาศัยญาณเหตุ ซึ่งเป็นเหตุบอกให้รู้ ไม่ใช่ตัวเหตุแท้ ๆ

- พุทธศาสตร์ เป็นความรู้เกิดจากภวานามยปัญญา เป็นญาณที่หยั่งรู้ชนกเหตุ

- พระพุทธเจ้าศัสตรัสรู้โดยอาศัยภวานามยปัญญา เป็นฐานญาณ หยั่งรู้ถึงเหตุที่แท้จริง ซึ่งเป็นตัวชนกเหตุ

พุทธศาสตร์เหนือปรัชญา

- ความรู้ของพระพุทธเจ้าเกิดจาก ภวานามยปัญญา เป็นความรู้ที่ละเอียดลึกซึ้ง และกว้างขวางกว่าปรัชญา

- การรู้ของพระพุทธเจ้า มิใช่ความรู้ธรรมดา แต่เป็นความตรัสรู้ คือ เกิดความสว่างโพล่งขึ้นด้วยสัมมาสัมโพธิญาณ

- ความรู้ของพระพุทธเจ้ามิใช่มีไว้ เพื่อพูดคุย โต้เถียงแบบปรัชญา แต่รู้แล้วสามารถตัดกิเลสได้ (รู้แล้วรู้รอด)

ปัญหาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

- พระพุทธเจ้าทรงเป็นสภานาที่เหนือกว่า นักปรัชญ์ หรือ นักปรัชญาใด ๆ ในโลก เพราะพระองค์ทรงไว้ซึ่งพระปัญญาอันยอดเยี่ยม และมีจรณะอันสูงส่ง

- หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้จะมีมาก แต่เมื่อสรุปแล้วก็เข้าไปในสังขะ 2 ประการ

1. สมมติสังขะ

2. ปรมัตถสังขะ

สมมติสังขะ 2 นัย

1. สุตตันตวินยสมมติสังขะ สมมติสังขะจะที่ทรงแสดงไว้ในพระสูตรและพระวินัย

2. โวหารสมมติสังขะ สมมติสังขะที่เป็นโวหารของชาวโลกทุกคน

บัญญัติธรรม

- บัญญัติธรรม หรือ บัญญัติ ได้แก่ สมมติธรรม ที่เรานำมากล่าวถึงกัน รู้กัน ใช้กับ และนำมาคิดว่า เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น เราเห็นสุนัข เราก็หมายรู้กันว่า สัตว์ชนิดนั้นเป็นสุนัข เป็นต้น

- บัญญัติมี 2 นัย คือ อรรถบัญญัติ สิ่งที่มาพร้อมกันโดยความหมาย และศัพท์บัญญัติ สิ่งที่มาพร้อมกันโดยคำพูด ตัวอย่างคือ

การเกิดขึ้นของบัญญัติต่าง ๆ

1. อาศัยรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กัน จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น ภูเขา ต้นไม้
2. อาศัยการประชุมของวัตถุต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น บ้าน รถ
3. อาศัยขั้นมาประชุมกัน จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น หญิง, ชาย
4. อาศัยการโคจรของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น ทิศต่าง ๆ วัน ค่ำ
5. อาศัยความว่างเปล่าไม่มีอะไร และไม่ติดต่อกันของรูปต่าง ๆ จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น หลุม ช่อง ป่อ

6. อาศัยการเพ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งใน สมถภาวนา และนึกในใจเป็นนิมิต จึงบัญญัติเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น บริกรรมนิมิต อุกคหนิมิต

ประเภทแห่งบัญญัติ

1. บัญญัติทางโลก ได้แก่ การศึกษาวิชาการต่าง ๆ
 2. บัญญัติทางธรรม ได้แก่ การศึกษาพระไตรปิฎก พระพุทธพจน์ อรรถกถาฎีกา
 3. บัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต ได้แก่ การศึกษาชื่อสัตว์ต่าง ๆ อวัยวะต่าง ๆ
 4. บัญญัติเกี่ยวกับสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ การศึกษาต้นไม้, ภูเขา สิ่งของ
2. ปรมัตตสัจจะ
- ปรมัตตสัจจะ คือ ความจริงที่มีอรรถอันประเสริฐ คือ ไม่คิดแปลกแปรผันแต่อย่างใด หรือธรรมที่เป็นประธานแห่งอรรถบัญญัติและนามบัญญัติ
- ปรมัตตสัจจะ เป็นความจริงอันสูงสุด มี 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน
- ปรมัตตสัจจะ 4 ประการ นี้ เป็น คำสอนสูงสุดของพระพุทธศาสนา และไม่มีคำสอนในลัทธิปรัชญาอื่น ๆ

ความหมายของปรมัตตสัจจะ 4

1. จิต

- จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ (อารมณ์วิชาบนลักษณะ) หมายความว่า จิตนั้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง มีการรู้อารมณ์อยู่เสมอ

- สภาพของจิตมีความมหัศจรรย์และอำนาจต่าง ๆ มากมายดังปรากฏในปรมัตถทีปนีดังนี้

เพราะจิตวิจิตร	สัญญาจึงวิจิตร
เพราะสัญญาวิจิตร	ตัณหาจึงวิจิตร
เพราะตัณหาวิจิตร	กรรมจึงวิจิตร
เพราะกรรมวิจิตร	กำเนิดจึงวิจิตร
เพราะกำเนิดวิจิตร	สัตว์ทั้งหลายจึงวิจิตร

2. เจตสิก

- เจตสิก คือ ธรรมชาติที่อาศัยจิตเกิดเป็นลักษณะ คือ จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีจิตเท่านั้น ไม่มีจิตเจตสิกเกิดไม่ได้ จุดต้นไม้อาจเกิดได้ต้องอาศัยพื้นดินจันทัน

- เจตสิกเป็นธรรมชาติเกิดพร้อมกับจิต คับพร้อมกับจิต มีอารมณ์เดียวกับจิต มีความเป็นไปเกี่ยวเนื่องกับจิต

3. รูป

- รูป คือ ธรรมชาติที่มีความแปรผัน เปลี่ยนแปลงไปเพราะปัจจัยอันเป็นขันธ์

- ปัจจัยที่ทำลายรูป เรียก "วิโรธ ปัจจัย" คือ ปัจจัยที่เป็นขันธ์ เช่น เย็นจัด ร้อนจัดหิว, กระจาย, รื่น, เหลือบ, ไร, ลม, แดด เป็นต้น

4. นิพพาน

นิพพาน คือ ธรรมชาติที่สงบ นามรูปเป็นลักษณะหมายความว่า นิพพาน นั้นเป็นธรรมชาติที่เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง แต่มิใช่นามธรรมที่เกี่ยวกับปัญจขันธ์ เป็นนามธรรมที่เป็นขันธวิมุติ เป็นธรรมชาติที่พ้นจากตัณหาเครื่องร้อยรัดให้สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในภพทั้ง 3 โดยประการทั้งปวง วัฏทุกข์ทั้งหลายสูญสิ้นไปโดยไม่เหลือ.

ผนวก ข

วิชา จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา

(3 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้ นทน.มีความรู้เกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และพฤติกรรมทางจิตซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การฝึกฝนในการควบคุมตนเองและปกครองบังคับบัญชาผู้อื่นความเบื้องต้น การศึกษาเรื่องจิต

- ความสุข ความทุกข์ ของคนเกิดจากการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ของแต่ละคนเอง คือ ถ้าทำดี พุคฺคี คิดดี ก็เป็นสุข แต่ถ้าทำชั่ว พุคฺชัว คิดชั่ว ก็เป็นทุกข์

- การกระทำของคนทุกชนิดจะเป็นทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ทางใจก็ดี เกิดจากจิตเป็นผู้สั่งให้ทำ ให้พูด ให้คิด ขาดจิตเพียงอย่างเดียว การกระทำต่าง ๆ ก็ไม่มี

- การศึกษาอบรมเรื่องจิต จึงนับว่า เป็นการเข้าถึงต้นตอของความสุข ความทุกข์ โดยแท้ไม่มีอะไร น่ารู้ น่าศึกษายิ่งกว่า เรื่องของจิต

ประโยชน์ของการศึกษาจิต

1. เพื่อสร้างคุณค่าของตนเอง
2. เพื่อความเป็นอยู่ด้วยดีของตน ในสังคมมนุษยชาติ
3. เพื่อเขิบฐานะของตนขึ้นสู่คุณธรรมเบื้องสูง
4. เพื่อชาติหน้า ชั่วหน้าอันแจ่มใสของตน
5. เพื่อความบริสุทธิ์หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง
6. เพื่อประโยชน์แก่การสั่งสอนอบรมตลอดจนการครองใจคนอื่น

กาย กับ จิต รูปกับนาม

อรรถาพของมนุษย์ผู้หนึ่ง ๆ ถ้าจะแบ่งส่วนประกอบต่าง ๆ ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ แล้วจัดไว้เป็น กอง ตามประเภทของส่วนประกอบนั้น ๆ ก็จะได้เป็น 2 กอง คือ

1. กองรูป

ได้แก่ อวัยวะทุกส่วน ตั้งแต่ ปลายเส้นผมลงไปจดพื้นเท้า รวมแล้วไม้แก่ธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม

2. กองนาม

- ได้แก่ สิ่งที่ไม่มีรูปร่างแต่ชื่อ แต่สิ่งนั้นมีอยู่ในตัวมนุษย์ที่ยังมีชีวิต จิตนั้นไม่สามารถจะเห็นได้ด้วยตา หรือพิสูจน์ได้ด้วยวัตถุใด ๆ แต่เป็นของที่มีอยู่จริง

- จิตนั้น ในคนหนึ่ง ๆ มีเพียงดวงเดือนเท่านั้น แต่จิตทำหน้าที่หลายอย่าง และมีอาการแสดงออกได้ต่าง ๆ กัน จึงทำให้ชวนเข้าใจว่า คนหนึ่งมีจิตหลายดวง

ธรรมชาติที่เรียกว่า "จิต" ในพระพุทธศาสนามีคำเรียกใกล้เคียงกันอยู่ 5 คำ นโม, จิตวิญญาณ, ใจ, หัวใจ

1. มโน

ตามแบบก่อนพุทธกาล หมายถึง ธาตุกายสิทธิ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งสิ่งอยู่ในร่างกายของคนที่ยังมีชีวิต ธาตุกายสิทธิ์นี้สามารถรู้อารมณ์และให้สำเร็จความนึกคิด จึงเรียก "มโน"

2. จิต

คือ ธาตุกายสิทธิ์ผู้ให้สำเร็จความคิด ดังกล่าวแล้วนั่นเอง ธาตุกายสิทธิ์ดังกล่าว นั้น นอกจากให้สำเร็จความคิดแล้ว ยังสามารถเก็บสะสมอารมณ์ที่คิดได้นั้นด้วย ในฐานะเป็นผู้เก็บสะสมอารมณ์ จึงเรียกตามคุณสมบัติส่วนนี้ว่า "จิต"

3. วิญญาณ

หมายถึง อารมณ์ของจิตอย่างหนึ่งที่เรียกว่า วิญญาณชั้น ๖ อันเกิดจากทวารทั้ง 6 อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ธาตุรู้ที่เรียกว่า วิญญาณธาตุ ซึ่งเป็นธาตุกายสิทธิ์ดังกล่าว นอกจากจะสามารถเกิด และสะสมอารมณ์แล้ว ยังมีลักษณะรู้แจ้งอารมณ์อยู่ในตัว เพราะคุณสมบัติส่วนนี้จึงถูกเรียกว่า "วิญญาณ"

4. ใจ

คำนี้เป็นภาษาไทยแท้ ๓ โดยมาหมายถึง มโนทวาร ที่เรียกกันว่า กาย วาจา ใจ กาย ก็คือ กายทวาร วาจา ก็คือ วาจาทวาร ใจ ก็คือ มโนทวาร แต่ในบางแห่งหมายถึง ธาตุกายสิทธิ์ อันเดียวกันกับที่กล่าวแล้ว

5. หัวใจ

หมายถึง ก้อนเนื้อก้อนหนึ่งในร่างกาย เป็นคนละอันกับจิต จิตเป็นนามธรรม ส่วนใจเป็นรูปธรรม หัวใจเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายแต่คนที่ไม่รู้มักจะเอาคำว่า "หัวใจ" มาใช้แทนชื่อ จิต ซึ่งเป็นการใช้ผิด

ธรรมชาติของจิต

จิตเป็นธรรมชาติกายสิทธิ์ ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของคนที่ยังมีชีวิต จิตนั้น มีธรรมชาติ คือ กิริยาอาการ ลักษณะและที่อยู่ตามที่ปรากฏในพระบาลี ดังนี้ คือ ทูรณ.คม. เอกจร. กุหาสย.

1. ทูรง.คม.

แปลว่า ไปไกล ได้แก่ จิตนี้เป็นสภาพได้รับอารมณ์ในที่ไกล คือ คิดไป"ได้"ไกล (กิริยาของจิต)

2. เอกจร

แปลว่า เทียวไปดวงเดียว คือ จิตนั้นเกิดได้ที่ดวงใดก็ได้ที่ละอย่างเดียวกะคิด 2 - 3 อย่างพร้อมกันในขณะเดียวกันไม่ได้ (อาการของจิต)

3. อสรีร

แปลว่า ไม่มีสรีระ คือ จิตเป็นของไม่มีตัว การที่จะกำหนด โดยสัญญาณว่า สูงต่ำ กลมแบน ก็ไม่ได้ หรือจะกำหนดโดยสีว่า สีดำ สีแดง สีขาว ก็ไม่ได้ เพราะจิตไม่มีสรีระ (ลักษณะของจิต)

4. คุหาสย

แปลว่า มีถ้ำเป็นที่อยู่อาศัย หรืออาศัยอยู่ในถ้ำ คำว่าถ้ำในที่นี้หมายถึงร่างกาย (ที่อยู่ของจิต)

ที่อยู่ของจิต

ที่ว่าจิตอาศัยอยู่ในร่างกาย ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงไว้ชัดเจนว่า จิตอาศัยอยู่ในหทัยรูปคือเนื้อก้อนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในทรวงอกระหว่างราวนาม ซึ่งเรียกตามภาษาสามัญว่า "หัวใจ"

"หทัยรูปนั้น" สีแดงเหมือนสีของหลัง หนึ่งสีอกสีปดอกบัวหลวง ลักษณะเหมือนดอกบัวที่ตูมซึ่งแกะกลีบนอกเสีย แล้ววางเอาปลายห้อยลงข้างล่างผิวนอกของหทัยรูปเลี้ยง ข้างใบเป็นเหมือนข้างใบผลบบวขม หทัยรูปของคนมีปัญหาแถมหนักหน่อย ใจของคนโง่ที่บั้นนั้น ผิดผิดเลย " และ " ข้างในของหทัยรูปนั้นมีแองขนาดเท่าเมล็ดบุนนาควางไว้ ภายในแองนั้นมีน้ำ (โลหิต) ขังอยู่ประมาณกึ่งฟายมือ, มโนธาตุ หรือ มโนวิญญาณธาตุ ได้อาศัยน้ำที่กล่าวนี้เป็นไป

สีของน้ำหัวใจ

น้ำกึ่งฟายมือในหทัยรูป ซึ่งมีมโนธาตุอาศัยเป็นไปนั้น มีสีต่าง ๆ กับตามจริตของบุคคลนั้น ๆ ดังนี้

1. คนเราจริต น้ำหัวใจสีแดง
2. คนโทสจริต น้ำหัวใจสีดำ
3. คนโมหจริต น้ำหัวใจสีเหมือนน้ำล้างมือ
4. คนวิตกจริต น้ำหัวใจสีเหมือนน้ำเชื่อมถั่วพู
5. คนศรัทธาจริต น้ำหัวใจเหมือนสีดอกกัญฉิกา
6. คนพุทธิจริต น้ำหัวใจใสแจ้วบริสุทธิ์มีแววเหมือนแก้วเจียรไน

งานของจิต

งานของจิตที่เป็นงานหลักมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. รับ = เวทนา
2. จำ = สัญญา
3. คิด = สังขาร
4. รู้ = วิญญาณ

1. ด้านรับ (เวทนา)

ได้แก่ เมื่อร่างกายไปทำอะไร ปากพูดอะไร ได้ผลเป็นอย่างไร เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ความสุขหรือทุกข์นั้นก็เข้าไปปรุงแต่งจิต จิตก็เป็นผู้เสวยผลนั้น ผู้เสวยผลนั้น รับผลนั่นเอง

2. ด้านจำ (สัญญา)

เรื่องทั้งปวงที่ผ่านเข้ามาถึงจิต จิตจะเป็นผู้จำเองทั้งสิ้น ไม่มีใครช่วยจำ หรือเก็บ เรื่องราวให้เลย จิตดวงเดียวเท่านั้นทำหน้าที่ "จำ"

3. ด้านคิด (สังขาร)

คือ คัดปรุงแต่งกิริยาอาการของร่างกาย ของปาก และของจิต นั้นเอง คิดไปสั่งการ ไปล่าฟังแต่ร่างกาย ถ้าปราศจากจิตเป็นผู้คิดแล้ว จะทำอะไรไม่ได้เลย คุณท่อนไม้

4. ด้านรู้

คือ จิตจะเป็นผู้รู้เรื่องราวต่าง ๆ ตลอดวัน เพราะเรื่องที่จิตจะต้องรับรู้มีมาก คือรับรู้สิ่งที่ตามเห็น รับรู้ทุกอย่างที่ได้ยิน รับรู้กลิ่นทุกอย่างที่จมูกได้ดม รับรู้ทุกอย่างที่ลิ้นได้ลิ้มรับรู้เย็นร้อนอ่อนแข็งทุกอย่างที่กายถูกต้องและรับรู้อารมณ์ทุกชนิดที่เกิดกับใจ

การปฏิบัติงานของจิต

- การทำงานของจิตนั้น โดยธรรมชาติจิตจะทำงานได้ด้วยตัวเอง เช่น การรับ - จำ - คิด - รู้ จิตจะทำได้โดยไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์ใด ๆ แต่งานที่จิตทำเองอย่างนี้ย่อมรู้ได้เฉพาะตัว คนอื่นรู้ด้วยไม่ได้ และจะให้เกิดความสัมพันธ์กับวัตถุภายนอกไม่ได้

- การทำงานของจิตหากจะให้เกิดความสัมพันธ์กับภายนอก หรือรับรู้เรื่องภายนอก จิตจะต้องอาศัยอายตนะ คือ

1. รับรู้ รูป ด้วยตา
2. รับรู้ เสียง ด้วยหู
3. รับรู้ กลิ่น ด้วยจมูก
4. รับรู้ รส ด้วยลิ้น

5. รับรู้ สัมผัส ด้วยกาย

6. รับรู้ อารมณ์ ด้วยใจ

- การที่จิตตั้งการแสดงความประสงค์ของจิตเอง ให้เกี่ยวเนื่องกับสิ่งอื่น หรือ ให้คนอื่น
รู้ความหมายนั้น จิตจะแสดงออกได้ 2 ทาง คือ

1. ทางกาย

2. ทางวาจา

จริต

- คำว่า จริต ได้แก่สภาพปกติของจิต ได้แก่ พื้นเดิมของจิต ที่มีอยู่เป็นอยู่เป็นพื้น

- จริต ย่อมเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ การอบรม ได้แก่ การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าถึงจิตบ่อย ๆ และการเสพ
คุ้น คือ นำเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาครุ่นคิดบ่อย ๆ

จริต 6 ชนิด

จิตที่ผ่านการอบรมและการเสพคุ้นมาก ๆ เข้าจะเปลี่ยนแปลงสภาพไปต่าง ๆ ตามประเภทของ
สิ่งที่อบรม และเสพคุ้น มีทั้งหมด 6 ชนิด คือ

- | | |
|---------------------------|-------------|
| 1. จิตรักสวयरักงาม | = ราคจริต |
| 2. จิตร้อนเร็วฉุนเฉียว | = โทสจริต |
| 3. จิตโง่เขลาถมมงาย | = โมหจริต |
| 4. จิตมีวิตกกังวล | = วิตกจริต |
| 5. จิตมีความเชื่อเป็นใหญ่ | = สัทธาจริต |
| 6. จิตเฉลียวฉลาด | = พุทธิจริต |

ประโยชน์ของการศึกษาจริต

การศึกษาจริต เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการปรับปรุงอุปนิสัยจิตใจของผู้ศึกษาเองและในด้าน
ธุรกิจการงาน ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว จะได้ประโยชน์ 4 ประการ

1. การครองใจตน
2. การมอบงาน
3. การอบรมสั่งสอน
4. การติดต่อ

1. การครองใจคน

การครองใจคน เช่น สามีครองใจภรรยา ภรรยาครองใจสามี, ผู้ใหญ่ครองใจผู้น้อยผู้น้อยครองใจผู้ใหญ่มิตรครองใจมิตร เป็นเรื่องที่ทำเป็นจะต้องคำนึงถึงจริตของเขาให้มาก เพื่อประโยชน์ในการโอนอ่อนผ่อนตามและทำให้ถูกใจ

2. การมอบงาน

ตามธรรมดาคนเราถ้าได้ทำงานเหมาะกับจริต ย่อมรู้สึกสนุกกับงานลืมหิน้อย ลืมหิว เพราะฉะนั้นในการมอบงาน ผู้มอบจำเป็นต้องศึกษาให้ทราบนิสัยจิตใจของผู้จะรับมอบ จึงจะได้รับความสำเร็จ เป็นที่พอใจทั้งผู้มอบและผู้รับมอบ

3. การอบรมสั่งสอน

การอบรมสั่งสอนมีส่วนเกี่ยวข้องกับจริตอยู่มาก แม้พระพุทธเจ้า เมื่อจะอบรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ก็ทรงตรวจดูอุปนิสัย คือ จริตของผู้จะรับการอบรมก่อน จึงทำให้ผู้รับการอบรมบรรลุผลเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอน ชนิดใด เช่น บิณฑบาตอบรมสั่งสอนลูก ครูอบรมสั่งสอนศิษย์ ผู้บังคับบัญชาอบรมสั่งสอนผู้ใต้บังคับบัญชา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบจริตของผู้รับการอบรม

4. การติดต่อ

ได้แก่ การเจรจาเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ การโฆษณา การขอความช่วยเหลือ การขอความร่วมมือ ตั้งแต่องานส่วนน้อยจนถึงงานส่วนใหญ่ ถ้าผู้เจรจาลาดในเรื่องจริต ของผู้ที่ตนติดต่อด้วย แล้วดำเนินวิธีการเจรจาให้คล้อยไปตามจริตของเขา การเจรจาก็จะบังเกิดผลดีเป็นพิเศษ

วิธีสังเกตจริต

การสังเกตจริตในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงหลักของการสังเกตไว้ 5 ประการ ดังนี้-

1. อิริยาบถ
2. การทำงาน
3. การกิน
4. การดู
5. ธรรมที่เขาประพฤติ

1. สังเกตจากอิริยาบถ

อิริยาบถ คือ การเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นทางหนึ่งที่เราจะสังเกตจริตของเจ้าของอิริยาบถนั้นได้ เช่น การไปจามปรกดี

- คนเราจริต จะไปอย่างแหม่มช้อยค่อย ๆ ยกเท้า วางเท้า ฯลฯ

- คนโทสะจริต เดินจิกปลายเท้า ยกเท้า วางเท้าเร็ว รอยเท้าจิกปลาย
 - คนโมหะจริต ไปอย่างมมาย เวลายกเท้าคล้าย ๆ สั้น รอยเท้าจิกทั้งปลายและสัน
2. สัมผัสจากการทำงาน เช่น การปิดกวาด มีลักษณะ ดังนี้
- คนราคะจริต จับไม้กวาดค่อย ๆ กวาดอย่างไม่รีบร้อน กวาดเตียนละเอียดสะอาด
 - คนโทสะจริต กำไม้กวาดแน่น กวาดเร็ว ผุ่นฟุ้ง ทำเสียงโครมครามสะอาดเป็นหย่อน ๆ
 - คนโมหะจริต จับไม้กวาดหลวม ๆ ไม่ถี่ถี่วน เอาดีไม่ได้ ทำงานหยาบ
3. สัมผัสจากการเดิน
- คนราคะจริต ชอบอาหารชนิดที่มีรสอร่อยสนิท คือ รสไม่จัด
 - คนโทสะจริต ชอบอาหารหยาบเปรี้ยว ๆ รสจัด
 - คนโมหะจริต ชอบรสอาหารไม่แน่นอน กินอาหารอย่างใจลอย
4. สัมผัสจากการดู
- คนราคะจริต ชอบดูรูปสวย ๆ เห็นรูปน่ารักชนิด ๆ หน่อย ๆ ก็เพ่งมองอย่างสนใจ
 - คนโทสะจริต เห็นรูปไม่ชอบใจชนิดเดียว ก็หยุดหงิดไม่ยอมดู ดูไม่ได้นาน
 - คนโมหะจริต เห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็แล้วแต่หมุนข้าง คนอื่นดีก็พลอยดีไปด้วย คนอื่นชมนี่ชมนี่พลอยชมไปด้วย ไม่มีความเห็นเป็นของตัวเอง
5. สัมผัสจากกรรมที่เขาประพฤติ
- คนราคะจริต มีกิเลสเหล่านี้มาก คือ เจ้าเล่ห์, โอ้อวด, ถือตัว, มักมาก, ไม่สันโดษแ่่งนอน, อ่อนแอ
 - คนโทสะจริต มีกิเลสเหล่านี้มาก คือ โกรธ, ผูกโกรธ, หลู่คุณท่าน, ตีเสมอ, ริษยา
 - คนโมหะจริต มีกิเลสเหล่านี้มากคือ ง่วงเหงา, หดหู่, เคลิบเคลิ้ม, ฟุ้งซ่าน, ลังเล, สงสัย
 - คนวิตกจริต มีกิเลสเหล่านี้มาก คือ พุดพ้อ, ชอบคลุกคลีกับหมู่, ชอบพลุกพล่านไปทางโน้นทางนี้ ชอบเปลี่ยนงาน
 - คนลัทธิจริต มีกิเลสเหล่านี้มากคือ ชอบเสื่อมใสในสิ่งต่าง ๆ ลงได้เสื่อมใสในสิ่งใดแล้ว ก็อาจจะสละทุกสิ่งทุกอย่างบูชาสิ่งนั้น
 - คนพุทธิจริต มีกรรมเหล่านี้มาก คือ เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย เลือคบแต่คนดี รู้ประมาณในการกินอาหาร ฯลฯ

อ้างอิง หนังสือวิชาศาสนาและศีลธรรม

หนังสือปาฐกถา เรื่อง จิต

ผนวก ง.

วิชา การพัฒนาจิต

(3 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เมื่อให้ นทน.เห็นคุณค่าของจิตที่พัฒนาแล้วว่า จะสามารถอำนวยความสะดวกอย่างมหาศาลทั้งแก่ ส่วนตัวและส่วนรวม และให้ นทน.รู้จักวิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ความสำคัญของจิต

- คนมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ กาย กับใจ หรือ รูป กับนาม
- ใจนั้นเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะมีหน้าที่ควบคุมกาย คือ จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว
- ความสุข ความทุกข์ของคนอยู่ที่จิตใจ เพราะจิตใจเป็นทั้งผู้ทำกรรมและเสวยผลของกรรม(มนิ ปุพฺพง.มา ฐม.มา ฯลฯ)

ประโยชน์ของการพัฒนาจิต

จิตที่พัฒนาแล้วจะมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. สะอาด
2. สว่าง
3. สงบ

1. จิตสะอาด

จิตที่พัฒนาแล้ว จะมีสภาพสะอาด คือ ไม่สกปรก ไม่เศร้าหมอง ความสะอาดของจิตจะมีสภาพ เหมือนความสะอาดของร่างกาย คือ จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบาสบาย ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่ริษยาพยาบาท

2. จิตสว่าง

คุณสมบัติของจิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วอีกประการหนึ่งคือ มีความสว่าง ไม่มีด ไม่มีบอด ไม่คิด ผิด ไม่เห็นผิด รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด ซึ่งจะเป็นหลักประกันไม่ใ้บุคคลลุ่มหลงมัวเมา ไปในสิ่งไม่ถูกไม่ควร

3. จิตสงบ

ผลประการสำคัญของการพัฒนาจิตก็คือ ทำให้จิตสงบระงับ ไม่ดิ้นรน ไม่ฟุ้งซ่าน จะเป็นจิตที่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทั้งในการทำหน้าที่การงาน และการดำเนินชีวิตทุกประการ

การพัฒนาจิต

- จิตนั้นโดยปรกติจะมีโรคคือ กิเลสรบกวนอยู่เป็นประจำ 3 ประการที่เรียกว่า อกุศลมูล คือ โลกะ โทสะ โมหะ

- การพัฒนาจิต คือ การฝึกฝนอบรม จิตให้พ้นจากอำนาจของกิเลสทั้ง 3 ประการนี้ ซึ่งมีอยู่ 3 วิธี คือ

1. การให้ทาน = กำจัดกิเลสโลกะ
2. การรักษาศีล = กำจัดกิเลสโทสะ
3. การเจริญภาวนา = กำจัดกิเลสโมหะ

การเจริญภาวนา

การเจริญภาวนา หรือเรียกว่า เจริญภาวนา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมจิตให้สงบระงับด้วยการปฏิบัติธรรม เจริญพระกรรมฐานมี 2 วิธี คือ

1. สมถกรรมฐาน
2. วิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญสมถกรรมฐาน

- การเจริญสมถกรรมฐาน คือ การฝึกฝนจิตให้เกิดความสงบ ระงับจากนิวรณ์ธรรม ไม่ดิ้นรน ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ โดยการผูกจิตไว้กับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

- อารมณ์ที่ใช้สำหรับฝึกจิต เรียกว่า อารมณ์สมถกรรมฐาน มี 40 ประการ คือ

1. อสุภะ 10 คือ

ศพที่ขึ้นพอง, ศพที่ขึ้นเขียว, ศพที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้ม, ศพที่ขาดเป็นท่อนเป็นชิ้น, ศพที่ถูกสัตว์กัดกิน, ศพที่กระจัดกระจาย, ศพที่ถูกจิ้งจอกกระจายเรียงราย, ศพที่เปื้อนเลือด, ศพที่มีหนอนขึ้น และศพที่มีแต่กระดูก

2. กสิณ 10 คือ

ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม, สีเขียว, สีแดง, สีเหลือง, สีขาว, แสงสว่าง, ช่องว่าง

3. อนุสสติ 10 คือ

พระพุทธรูป, พระธรรมคุณ, พระสังฆคุณ, ศีลการบริจาต, เทวดา, ความตาย, ร่างกาย
ลมหายใจ, ความสงบระงับ

4. พรหมวิหาร 4 คือ

เมตตา, กรุณา, มุทิตา และ อุเบกขา

5. อรูป 4 คือ

อากาศสัพพัญญายตนะ, วิญญาณัญญายตนะ, อากิญจัญญายตนะ และเนวสัพพัญญา
สัพพัญญายตนะ

6. สัจจะและวักขณ

สัจจะ ได้แก่ อาหารปฏิภนสัจจะ คือ ความสำคัญในอาหารว่าเป็นของน่าเกลียดเป็น
อารมณ์

วักขณ ได้แก่ กำหนดสภาพของธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เป็นอารมณ์

การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

- วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการเจริญจิตภาวนา เพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรม
ทั้งหลาย โดยใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงว่า สภาวะธรรมทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ
ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน จนหมดความยึดมั่นถือมั่น

- อารมณ์ของวิปัสสนาที่จะนำมาพิจารณาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงมีมากมายหลาย
ประการ แต่ โดยสรุปมี 4 ประการ เรียก มหาสติปัฏฐาน 4 คือ

1. กายานุปัสสนา

2. เวทนานุปัสสนา

3. จิตตานุปัสสนา

4. ชัมมานุปัสสนา

ขั้นตอนของการเจริญกรรมฐาน

ในการเจริญกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เจริญ หรือ โยคี จะต้องทราบ
ถึงสิ่งที่ควรทราบบางประการ ดังต่อไปนี้.-

1. ผู้มุ่งเจริญกรรมฐาน

2. การมอบตัว

3. วิธีการนั่งสมาธิ

4. การปรับจิตให้พร้อม

1. ผู้มุ่งเจริญกรรมฐาน

1. มีธุรกิจน้อย เลี้ยงง่าย มักน้อย
2. กินน้อย ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง
3. นอนน้อย (มหาความสุขจากการนอน)
4. เป็นพหูสูตร
5. รู้จักพิจารณาใจ

(ปัญญาานิบาต อังคุตตรนิกาย)

หรือ

1. เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
2. มีโรคภัยไข้เจ็บน้อย สุขภาพดี
3. ไม่โอ้อวด (ชอบพูดชอบคุย)
4. หมั่นเพียร ละอกุศลธรรม เจริญกุศลธรรม
5. มีปัญญาเห็นความเกิดดับ

(มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก)

2. การมอบตัว

- ในการเจริญกรรมฐาน ผู้มุ่งปฏิบัติควรจะมอบตัวกับอาจารย์ พระกรรมฐาน ท่านใดท่านหนึ่ง เพื่อประโยชน์ต่อต่อไปนี้คือ.-

1. เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติธรรม
2. เพื่อความมั่นคงทางใจแก่ตน
3. เพื่อระงับความหวาดกลัวอันอาจเกิดขึ้นในระหว่างเจริญกรรมฐาน
4. เพื่อได้กัลยาณมิตร ไว้คอยแนะนำ

- การมอบตัวนั้น ฟังเปล่งวาจาแก่ผู้ที่ตนจะมอบตัวว่า "ข้าพเจ้าของมอบตัวแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า หรือเพื่อบุชาพระรัตนตรัย หรือ แก่พระอาจารย์" แล้วฟังเคารพเชื่อฟังอาจารย์มาก ๆ และยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ทุกอย่าง

3. วิธีนั่งสมาธิ

ผู้เจริญกัมมฐาน หรือบำเพ็ญภาวนา เมื่อทุกสิ่งเรียบร้อยแล้ว ฟังเตรียมตัวเริ่มการนั่งคือ

1. นั่งขัดสมาธิเพชร คือ ขัดเท้า เท้าขวาอยู่เหนือเท้าซ้าย มือขวาทับมือซ้ายวางอยู่บนตัก ให้หัวแม่มือสองข้างเกือบจดกัน

2. ตั้งตัวให้ตรง อย่าให้โอนเอนไปข้างหน้า หรือเอนไปข้างหลัง และเอียงไปข้าง ๆ ต้องตั้งตัวให้ตรง

3. ตั้งสติไว้เฉพาะหน้าเพื่อกำหนดสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ สำหรับคิด กรือ ภavana โดยคิดว่าสิ่งนี้ ๆ พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นอารมณ์ในการบำเพ็ญเพียรจนได้ผลมาแล้ว จึงนำมาสอน ดังนั้นจึงพอเชื่อได้ว่า ต้องดีแน่ใช้ได้แน่ แล้วตั้งสติไว้ในสิ่งซึ่งใช้เป็นอารมณ์นั้น ๆ ตามควรแก่ความประสงค์

(ติกนิบาต อังคุตตรนิกาย)

4. การปรับจิตให้พร้อม

เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว สำนวญว่ามีศีลบริสุทธิ์แล้ว (การที่สำนวนจิต รู้ว่ามีศีลบริสุทธิ์จะทำให้รู้สึกโปร่งใจ มีปีติ) ต่อไปต้องทำใจให้ว่างจากเครื่องเศร้าหมอง และสิ่งกั่วงวลใจ ดังนี้.-

1. ทำใจให้ว่างจากนิเวศธรรมมีการนึกถึงเรื่องกามรมณ์ เป็นต้น
2. มีสติสัมปชัญญะ วางเฉย ไม่สนใจ ในความห่วงใย ความกั่วงวลใจ เป็นต้น ในสิ่งนั้น ๆ
3. มีสติสัมปชัญญะคุมใจ คุมอารมณ์ไว้ทุกขณะ
4. พิจารณาแล้วใช้เมื่อควรใช้ อดกลั้นเมื่อควรอดกลั้น บรรเทาเมื่อควรบรรเทา
5. กำจัดความคิดฟุ้งซ่าน
6. ละเลิกการแสวงหากามารมณ์และชาติภพ (ด้วยอาศัยบุญอันเป็นผลของสมาธิ)
7. เว้นคิดเรื่องไม่ดี มีคิดเบียดเบียนเขา เป็นต้น
8. มีกาย - วาจา สงบเรียบร้อยไม่ขัดนั้น เกานี้ เพราะถูกแมลงกวน เป็นต้น
9. ทำใจให้ว่างจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองใจ
10. กำหนดใจรู้ว่าว่างแล้ว

(ปาฎิกวรรค ทีฆนิกาย)

ผนวก จ.
วิชา การรู้เท่าทันโลกและชีวิต
(2 ชม.)

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้ นทน. ได้รู้จักสภาพอันแท้จริงของโลกและชีวิต จะได้ไม่มัวเมาลุ่มหลงอยู่ในสิ่งที่เป็นโทษ และรู้จักแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อสร้างคุณค่าแก่ชีวิตต่อไป

ความเบื้องต้น

- พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนชาวโลกไว้ว่า "จงมาดูโลกนี้อันตระการตา อุดรารชดที่คนเขลาหมก อยู่แต่ผู้รู้หาข้ออยู่ไม่" แสดงให้เห็นว่าภาวะอันแท้จริงของโลกนั้น ไม่มีสิ่งใด เป็นสาระแก่นสาร
- บุคคลที่ไม่ประมาณมัวเมาจนตกเป็นทาสของโลกและชีวิต อย่างที่เรียกว่า หลงโลก เมาชีวิตก็ เพราะมีสติ รู้จักพิจารณา รู้จักวางตัววางใจต่อความจริงนั้น ๆ อันมีประจำอยู่กับโลกและชีวิตเท่านั้น

สภาพของโลก

สภาพที่แท้จริงของโลกและชีวิตเป็นสิ่งที่ผู้อยู่ในโลก จะพึงศึกษาเพื่อให้รู้เท่าทัน จะได้หลงมัวเมา มีดังต่อไปนี้ คือ

1. รู้ทันโลกธรรม
2. ไม่มองข้ามเทวทูต
3. คำนึ่งสูตรแห่งชีวิต

1. รู้ทันโลกธรรม

- โลกธรรม คือ ธรรมดาของโลกหรือตามความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหา ชาวโลก และชาวโลกก็หมุนเวียนไปตามมัน มี 8 ประการ คือ

- | ขึ้นชม | ชมขึ้น |
|-------------|--------------|
| 1. ได้ลาภ | 2. เลื่อมลาภ |
| 3. ได้ยศ | 3. เลื่อมยศ |
| 5. สรรเสริญ | 6. นิินทา |
| 7. สุข | 8. ทุกข์ |

- โลกธรรม 8 นี้ จัดเป็น 2 ฝ่าย คือ ที่ชื่นชม นำปรารถนา น่าชอบใจ คนทั่วไปอยากได้ เรียกว่า อภิหารมณฺ์ พวกหนึ่ง ที่ขมขื่น ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คนทั่วไปเกลียดกลัว เรียก อนิฏฐารมณฺ์ พวกหนึ่ง

- การประสมกับโลกธรรม ย่อมทำให้เกิดผล 2 ประการคือ

1. ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา ไม่รู้จักฝึกอบรม ไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง จะลุ่มหลงลุ่มคน ยินดียินร้าย คราวได้ก็หลงมัวเมา หรือคำพองจนเหลวล่อย คราวเสียก็หงอยเหงานา ระเหยียมดก้างหรือถึงกับลุ่มคลั่งไป ปลดปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำำชีวิตพยุบเรื่อยไป ไม่พ้นจากทุกข์โศก

2. ผู้มีการศึกษา อริยสาวก รู้จักพิจารณา รู้เท่าทันตามความเป็นจริงว่า ถึงเหล่านี้ไม่ว่าอะไรที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดาจึงไม่หลงใหลมัวเมา เกลิบเคลิ้มไปตามอภิหารมณฺ์ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมอง กลุ่มคลั่งไปในเพราะกนิฏฐารมณฺ์มีลิตดำรงอยู่ได้ วางตัววางใจพอดี ไม่เพ็งลิ่งในสุขและไม่ถูกทุกข์ท่วมทับ

2. ไม่มองข้ามเทวทูต

คือรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสภาวะธรรมที่ปรากฏอยู่เสมอในหมู่มนุษย์ อันเป็นสัญญาณเตือนใจให้ระลึถึงคดิธรรมของชีวิต ไม่ควรลุ่มหลงมัวเมา ซึ่งเรียกว่า เทวทูต (สื่อแจ้งข่าวของยมเทพหรือตัวแทนของพญายม) 5 อย่าง คือ

1. เด็กอ่อน ว่าคนเราทุกคนเกิดมาก็อย่างนี้เพียงเท่านั้น
2. คนแก่ ว่าทุกคนหาชีวิตอยู่ได้นาน ต้องประสบภาวะเช่นนี้
3. คนเจ็บ ว่าภาวะเช่นนี้ เราทุกคนอาจประสบกันได้ด้วยกันทั้งนั้น
4. คนต้องขัง ว่ากรรมชั่วนั้น ไม่ต้องพุดถึงตายไป แม้ในบัดนี้ก็มีผลเดือดร้อนเป็นทุกข์
5. คนตาย ว่าภาวะนี้เช่นนี้ เราทุกคนต้องได้พบ ไม่มีใครพ้น และกำหนดไม่ได้ว่า ที่ไหน

เมื่อใด

มองเห็นสภาพเช่นนี้เมื่อใด เมื่อผ่านเข้าไปใน สุสาน, ทัณฑสถาน และโรงพยาบาล เป็นต้นก็มีให้ มีใจหดหู่หรือหวาดกลัว แต่ให้มีลิตรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาจะได้เกิดความสังเวช เร่งชวนขวยประกอบแต่กัลยาณธรรมคือ การกระทำที่ดีงามดำเนินชีวิตด้วยความไม่มัวเมา ไม่ประมาท

3. คำนึงสูตรแห่งชีวิต

แม้ไม่ใช่เวลาที่มองเห็นเทวทูต ก็ควรพิจารณาอยู่เสมอตามหลักที่เรียกว่า อภินหังจเวทณฺ์ (สิ่งที่ทุกคน ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชาย ไม่ว่าชาวบ้าน ไม่ว่าชาววัด ควรหัดพิจารณาเนื่อง ๆ) ซึ่งมี 5 ประการคือ

1. ชราชัมมตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ถ่วงผันความแก่ไปได้

2. พยาธิสัมพันธ์ ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยใช้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้

3. มรณสัมพันธ์ ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

4. ปิยวินาภาวณา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจำเป็นต้องประสบความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

5. กัมมัฏกตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน เราทำกรรมได้ไว ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

เมื่อพิจารณาอยู่เสมออย่างนี้จะช่วยป้องกันความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติและชีวิต เป็นต้น บรรเทาความลุ่มหลง ความถือมั่นยึดติดและป้องกันการทำทุจริต ทำให้เร่งขวนขวาย ทำแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

อ้างอิง หนังสือธรรมบุญชีวิต

ผนวก ฉ.**วิชา การพัฒนาจริยธรรมกำลังพล****(3 ชม.)****ความมุ่งหมาย**

เพื่อให้ นทน. เห็นคุณค่าของศาสนาและจริยาว่ามีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสิทธิภาพกำลังพลและทราบแนวทางในการดำเนินการที่จะทำศาสนาและจริยาธรรมมาปรับใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาจริยธรรมของกำลังพลในกองทัพต่อไป

ความเบื้องต้น

- คนเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งในหลักการบริหารทั่วไป ส่วนเงิน, วัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เป็นปัญหารองเพราะหากได้คนดีแล้ว ปัญหาอื่น ๆ จะสามารถแก้ไขได้หมด ตรงกันข้าม ถ้าได้คนไม่ดีแล้ว แม้จะมีปัจจัยอื่น ๆ อย่างสมบูรณ์ การบริหารนั้น ๆ ก็ล้มเหลว

- คนเลวของคนซึ่งกำลังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้มาจากปัจจัยหลายทาง เช่น จากความละเออะพอนะของสังคมที่ได้พบได้เห็นอยู่เป็นประจำ จากค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น และที่สำคัญคือจากการไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาอบรมด้านจริยธรรม

- ทหารมิใช่ใครอื่น แต่ทหารคือบุคคลที่มาจากประชาชนพลเมืองของชาตินั้นเองเรื่องพื้นเพของคนส่วนมากบุคคลเบี่ยงอยู่ในรูปดังกล่าว กำลังพลของกองทัพก็ย่อมมีปัญหา ประสิทธิภาพไม่สู้ประกอบนัก มาพร้อม ๆ กับที่เขาเข้ามาเป็นทหารนั่นเอง

- ในฐานะที่กองทัพเป็นปรการอันแข็งแกร่งที่ศัตรูเกรง เป็นความหวังสุดท้ายของผู้รักและห่วงใยประเทศชาติ จึงจำเป็นที่กองทัพจะต้องลุกขึ้นแก้ปัญหากำลังพลอย่างเอาจริงเอาจัง ด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่กองทัพก็มีอยู่ให้ดีที่สุดเสียแต่บัดนี้

ประสิทธิภาพกำลังพล

ก. ประสิทธิภาพ (Efficency)

คือ ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานได้สำเร็จความสามารถที่จะให้ผลผลิตที่ต้องการได้ด้วยการใช้ความพยายาม ค่าใช้จ่าย หรือลงทุนเพียงเล็กน้อย

ข. การสร้างประสิทธิภาพกำลังพล

- หน่วยทหารย่อมประกอบด้วยกำลังพล 3 ระดับ คือ นายทหารสัญญาบัตรนายทหารประทวน และพลทหาร กำลังพลทั้ง 3 ระดับนี้ แม้จะแตกต่างกันในเรื่อง "การหน้าที่" (Function) และ "ภารกิจ" (Mission) ซึ่งได้กำหนดขอบเขตไว้ชัดเจนตามระบบการแบ่งแยกงานของงานของกองทัพก็ตามที แต่กำลังพลทุกระดับ ย่อมเหมือนกันอยู่ประการหนึ่งในข้อที่เป็น "ปัจเจกชน" (Individuality) ผู้มีองค์ประกอบแห่งชีวิตในระดับที่แตกต่างกัน

- องค์ประกอบแห่งชีวิต ดังกล่าว ได้แก่

1. ลักษณะทางกายภาพ (Physical)
2. ลักษณะทางสมอง (Mental)
3. ลักษณะทางอารมณ์ (Emotional)
4. พื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic)
5. ฐานะทางสังคม (Social)
6. ลักษณะทางจิตใจ (Spiritual)

ศาสนากับประสิทธิภาพกำลังพล

ก. กำลังพลกับศาสนา

- ชาติดกับศาสนาเป็นของคู่กันและมีความสำคัญต่อกันเหมือนร่างกายคู่กับจิตใจ ชาตินี้ขาดศาสนาเหมือนร่างกายที่ขาดจิตใจ หรือศาสนาที่ไม่มีชาติรับนับถือก็ไร้ความหมาย เมื่อชาติดกับศาสนาเป็นของคู่กันเช่นนี้ จึงกล่าวได้ไม่ผิดว่า ทหารเป็นทั้งของชาติและศาสนา

- หน้าที่ส่วนรวมของทหาร ก็คือป้องกันชาติและศาสนาของเขา หน้าที่ส่วนตัว คือ ประพฤติตนอยู่ในขอบเขตศีลธรรมของศาสนา

- วิชาการศาสนาและวิชาวัฒนธรรมเป็นวิชาที่มีความสำคัญสำหรับทหารไม่น้อยกว่าวิชาการที่สำคัญอื่น ๆ เพราะทหารนั้น ควบคุมกันอยู่ได้ด้วยวินัย เดินไปได้ด้วยท้องมั่นใจด้วยอาวุธ และชนะศัตรูด้วยขวัญ ไม่มีอะไรที่ทำให้ทำการเป็นสุภาพชนที่น่านับถือในยามสงบ และเป็นนักรบผู้กล้าหาญในยามสงคราม ยิ่งไปกว่าศาสนาและวัฒนธรรมเพราะฉะนั้นศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกำลังพลแห่งกองทัพไทย

ข. คุณธรรมของกำลังพล

ทหารต้องเป็นทั้งผู้น้อยที่น่ารัก เป็นทั้งผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาที่น่านับถือ ซึ่งสามารถครองใจผู้น้อยได้ จึงจะเป็นกำลังพลที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะบันดาลให้เกิดประสิทธิภาพดังกล่าวได้ สิ่งนั้นคือ "คุณธรรม"

ค. ศาสนาสร้างจริยธรรมและขวัญ

- ศาสนาเป็นที่มาของจริยธรรมทั้งปวง จริยธรรมที่ได้รับการหล่อหลอมจากศาสนาจะหยั่งลึกลงในดวงใจ เป็นศรัทธาที่มั่นคง ยากที่จะคลอนแคลนได้ เช่น ความกตัญญู ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความเกรงกลัวบาป

- ขวัญ ซึ่งเป็นยอดปรารถนาของนักรบนั้น ถ้าเกิดจากบริการอื่น ๆ เช่น บริการสวัสดิการ บริการการเงิน บริการไปรษณีย์ เป็นเพียงบริการเสริม หรือรากฝอยจะเป็นขวัญที่อ่อนแอ ถ้าเกิดขาดแคลนขึ้นมา กำลังพลจะร้องโอดครวญและขวัญจะตกทันที หรือแม้มีขวัญดังกล่าวสมบูรณ์ก็อาจจะหมดกำลังใจในการสู้รบได้ จะเห็นได้จากกองทัพอเมริกันในเวียดนาม ซึ่งเกือบจะกล่าวได้ว่า แพ้ทั้ง ๆ ที่มีบริการขวัญเพียบพร้อม

- ขวัญในทางศาสนา เป็นศรัทธาตั้งมั่นถึงขั้นเป็นอุดมการณ์ของชีวิต เพราะฉะนั้น จึงพร้อมจะสู้และสละชีวิตได้ เพราะเห็นว่าตนเป็นฝ่ายถูก และปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว จริยธรรมที่ได้ถูกหล่อหลอม ผังแน่นจนเป็นพื้นเพของจิตใจ จะเป็นเหตุให้เกิดการตัดสินใจในทางที่ถูกเสมอ เพราะฉะนั้นมาตรการสร้างขวัญที่สำคัญที่สุดและต้องใช้เวลาอันที่สุดจึงได้แก่ "การกล่อมเหลาการอบรมการพัฒนาจิตใจทหาร ให้ยึดมั่นในพระศาสนาอย่างแรงกล้า"

การพัฒนาประสิทธิภาพกำลังพลโดยศาสนา

- จากสถิติข้อมูลกำลังพลผู้กระทำความผิด ผู้ต้องคดีและผู้ต้องขังแต่ละปี ย่อมสามารถวิเคราะห์ประสิทธิภาพกำลังพลด้านจริยธรรมได้ว่า เสื่อมโทรมลงอย่างน่าวิตกและความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมนี้นับว่าเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการกิจของกองทัพเป็นอย่างยิ่ง

จึงถึงเวลาแล้ว ที่เราจะรวมกำลังพัฒนาประสิทธิภาพกำลังพลอย่างจริงจัง มิฉะนั้น เราจะต้องสูญเสียถึงขั้นสายเกินแก้

การพัฒนาประสิทธิภาพกำลังพลโดยศาสนา เพื่อให้กำลังพลของกองทัพมีศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขวัญที่ดี ควรดำเนินการดังนี้

1. บรรจุวิชาการศาสนาและศีลธรรมในหลักสูตรหลักของ ทบ.ทุกหลักสูตร
2. จัดพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาแก่นายทหาร
3. จัดตั้งกรมการพัฒนาจริยธรรมและขวัญทหาร
4. จัดสร้างมิ่งขวัญประจำหน่วยทหาร

กิจการอนุศาสนาจารย์ ความหมาย

คำว่า อนุศาสนาจารย์ แปลตามตัวก็ได้แก่ อาจารย์ผู้แนะนำสั่งสอนทางศาสนา ซึ่งย่อหมายถึง พระภิกษุ และอุบาสกและแม้แต่พระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือพระองค์ว่า เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อนุศาสนาจารย์ด้วยผู้นั้น จะเห็นได้จากพระราชดำรัสซึ่งตรัสสั่งเสียดู อนุศาสนาจารย์ด้วยผู้นั้นจะเห็นได้จากพระราชดำรัสซึ่งตรัสสั่งเสียดูอนุศาสนาจารย์เมื่อ ถวายบังคมลา ตามกองทหารอาสาออกไปยังยุโรป ในมหาสงครามโลกครั้งที่ 1 ว่า "... นี้เนะ เจ้าเป็นผู้สามารถที่จะสั่งสอนทหารได้ตามที่ข้าได้รู้จักชอบพอกับเจ้ามานานแล้ว เพราะฉะนั้นขอให้เจ้าช่วยรับธุระของข้าไปสั่งสอนทางโน้น ตามแบบที่ข้าได้เคยสอนมาแล้ว..."

หน้าที่ของอนุศาสนาจารย์

1. ปฏิบัติศาสนพิธีของหน่วย กำลังพล และครอบครัว
2. อบรมพัฒนาจริยธรรมทหาร
3. สอนวิชาการศาสนาและศีลธรรมใน รร.ทหาร
4. แก้ปัญหาชีวิตเป็นรายบุคคล
5. เยี่ยมเยียนทหารเจ็บไข้และทหารต้องขัง
6. ดำเนินการบำรุงขวัญให้ทหารมีขวัญดี
7. ปฏิบัติงานค้ำสนสังคัมสงเคราะห์

คุณลักษณะพิเศษของอนุศาสนาจารย์

ก. ภูมิธรรมและจรรยาบรรณ

1. ภูมิธรรม

อนุศาสนาจารย์ทหารคือตัวแทนของศาสนา ซึ่งมีจิตเมตตา กรุณาและเสียสละ เพื่อจะไปปฏิบัติหน้าที่โอบอุ้มชักจูง โน้มน้ำกำลังพลของกองทัพให้เห็นความสำคัญของศีลธรรมและศาสนา เพราะฉะนั้น อนุศาสนาจารย์ จะต้องมีศรัทธาในศาสนาของตนอย่างต่ออกชีวิตให้ได้อย่างเคร่งครัด ในจริยธรรม เป็นแบบอย่างของผู้ได้พบเห็น สอนผู้อื่นได้ด้วยการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง

2. จรรยาธรรม

เพื่อรักษาคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวไว้ให้เข้มข้นทุกยุคทุกสมัย คณะกรรมการอนุศาสนาจารย์ทหารบก จึงระบุคุณสมบัติของผู้สมัครสอบเข้าอนุศาสนาจารย์ไว้ว่าต้องเป็นผู้เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว มีอายุครบ 24 ปี มีวุฒิเปรียบเทียบ 9 ประโยค หรือปริญญาทางศาสนา ไม่เคยมีประวัติเสียหายทั้งในระหว่างเป็นพระภิกษุและลาสิกขามาแล้ว

เพื่อรักษาภาวะของอนุศาสนาจารย์ให้สมกับเป็นครูบาอาจารย์ที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำทางศาสนาและเป็นผู้นำทางจิตใจของกองทัพ คณะอนุศาสนาจารย์ จึงกำหนดวินัยสำหรับอนุศาสนาจารย์ ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นจรรยาบรรณ เฉพาะต่างหากจากวินัยของทหาร ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 อนุศาสนาจารย์ต้องรักษาศีล 5 เป็นนิจ
 ข้อ 2 อนุศาสนาจารย์ต้องอยู่ในธรรมของสัตบุรุษและกุศลกรรมบถสิบ
 ข้อ 3 อนุศาสนาจารย์ต้องมีภรรยาเพียงคนเดียวและต้องเลี้ยงดูครอบครัวโดยชอบธรรม
 ข้อ 4 อนุศาสนาจารย์ต้องไม่เข้าไปมั่วสุมในสำนักหญิงแพศยา บ่อนการพนันและโรงยี่น
 ข้อ 5 อนุศาสนาจารย์ต้องงดเว้นการประกอบมิถาชีพและรับประกอบกิจอันวิญญูชนพิจารณาแล้วดำเนินคดีได้

ข้อ 6 อนุศาสนาจารย์ เมื่อประสงค์จะร้องเรียนขอความเป็นธรรมจากผู้ใหญ่ต้องไม่ใช่บัตรสนเท่ห์หรือเขียนคำร้องตลอดจนข้อความโจมตีผู้อื่นทางหนังสือพิมพ์

ข้อ 7 อนุศาสนาจารย์ต้องไม่วิงวอนหรือขอร้องให้บุคคลภายนอกวงการอนุศาสนาจารย์จำต้องโยกย้ายหรือยับยั้งการโยกย้ายตน ในเมื่อการกระทำนั้นขัดกับแผนการโยกย้ายของสายวิทยาการอนุศาสนาจารย์

ข้อ 8 อนุศาสนาจารย์จะต้องงดเว้นเด็ดขาดจากการแสดงตัวว่าเป็นคนมักได้ร่ำร้องขอบำเหน็จความชอบจากผู้ใหญ่เพื่อตนเอง

ข้อ 9 อนุศาสนาจารย์ไม่พึงพกอาวุธ

ข้อ 10 อนุศาสนาจารย์ไม่พึงเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด

ข้อ 11 อนุศาสนาจารย์ไม่พึงร่าวงเต็นรำ ร้องเพลง โขว์ ต่อมวย แต่งแฟนซีและออกปรากฏตัวในฐานะเป็นผู้แสดง ติเก ละคร

ข้อ 12 อนุศาสนาจารย์พึงตระหนักในการแต่งกายให้สุภาพ

ข้อ 13 อนุศาสนาจารย์ต้องไม่ประพฤติเป็นปฏิปักษ์ต่อคณะสงฆ์นิกายใด นิกายหนึ่ง และเคารพเชิดชูโดยสม่ำเสมอ

บทบาทของอนุศาสนาจารย์

ก. บทบาทต่อพลทหาร

1. ปลุกปลอบ เยี่ยมเยียนบำรุงขวัญเตือนสติมิให้หลงกระทำความคิดและถูกชักจูงโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ตั้งแต่เริ่มแรกเข้ามาเป็นทหาร

2. ฝึกสอนการไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน

3. ช่วยผู้บังคับบัญชาอบรมคุณธรรมทหารและคุณสมบัติทหารแก่ทหารใหม่

4. อบรมตามหลักสูตรพลทหาร

5. ถ้าทหารเจ็บไข้หรือบาดเจ็บต้องไปเยี่ยมเยียนปลุกปลอบโดยทางธรรมและให้ความอนุเคราะห์ตามสมควร

6. ถ้าเขาทำผิด ได้รับโทษ ถูกต้องขังต้องไปเยี่ยมเยียน สนทนาค้นหาข้อมูลเหตุแห่งการทำความผิด แล้วกล่อมเกลาน้ำใจให้เกิดความสำนึกผิด ถ้ามีจำนวนมากและมีเวลาต้องโทษนานก็อาจจะให้มีการสอนศีลธรรมตามหลักสูตรขึ้น

ข. บทบาทต่อนักเรียนทหาร

ทั้งนักเรียนนายสิบและนักเรียนน้อย ยังเป็นผู้เยาว์ อ่อนไหวต่ออารมณ์และสิ่งเขย่าขวัญ เป็นอุปสรรคต่อการเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้กัลยาณมิตร เป็นที่พึ่งทางจิตใจและการกิจข้างหน้า เมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้วจะต้องไปเป็นผู้ปกครองคนเป็นผู้นำหน่วย จำเป็นจะต้องมีคุณธรรมของผู้ใหญ่คุณธรรมในการสั่งคม และปฏิบัติหน้าที่พอสมควร อนุศาสนาจารย์จึงต้องมีบทบาท ดังนี้.-

1. ให้ความสนิทสนม
2. สอนศาสนาและศีลธรรมตามหลักสูตร
3. นำประกอบศาสนาพิธี

ค. บทบาทต่อครอบครัว

หมายถึง ครอบครัวของนายสิบและนายทหาร ครอบคลุมถึงลูก ๆ ของพ่อแม่ด้วย ครอบครัวเป็นเสถียรภาพเป็นขวัญและกำลังใจของนายสิบ นายทหาร หากตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมของศาสนาและสามัคคีปรองดองกับเพื่อนบ้านแล้วก็จะเป็นสังคมที่มีความสงบสุข และก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของนายทหาร นายสิบ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว อนุศาสนาจารย์จึงมีบทบาทต่อครอบครัว ดังนี้

1. ส่งเสริมศรัทธาในพระศาสนา เช่น นิมนต์พระสงฆ์มารับบิณฑบาต สนับสนุนการไปประกอบพิธีบุญในวัยสำคัญที่วัดใกล้เคียง ชักจูงให้มีพระบวชาประจำบ้าน

2. บริการด้านพิธีกรรม
3. บริการแก้ปัญหาชีวิต
4. บริการตั้งชื่อบุตรและโหราศาสตร์
5. บริการห้องสมุดทางศาสนา
6. โรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์สำหรับเยาวชน
7. บริการเยี่ยมผู้เจ็บป่วย

วิเคราะห์บทบาทของอนุศาสนาจารย์

1. การอบรมศีลธรรมวัฒนธรรมทหาร

การอบรมศีลธรรมวัฒนธรรมประจำเดือน อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ก็จะมีผู้เข้ารับฟังของแต่ละประเภทโดยเฉลี่ย ดังนี้.-

1. พลทหาร 40 - 50 %
2. นายทหารประทวน 20 %
3. นายทหารสัญญาบัตร 5 - 10 %

2. การสอนศีลธรรมตามหลักสูตร

หลักสูตรต่าง ๆ ในโรงเรียนทหาร เช่น หลักสูตรนักเรียนนายสิบ, นายสิบอาวุโส, นักเรียนนายร้อย จปร., นักเรียนชั้น ผบ.พัน ที่แล้ว ๆ มา ส่วนมากมิได้บรรจุวิชาการศึกษาและศีลธรรมไว้ในหลักสูตร เพราะเห็นว่าวิชาการศึกษาและศีลธรรมมีความจำเป็นน้อยกว่าวิชาอื่น ๆ จึงทำให้นักเรียนทหารระดับต่าง ๆ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาเรื่องของศาสนาจริยธรรม อย่างต่อเนื่องเป็นผลให้กำลังพลขาดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมผลที่จะเป็นพื้นฐานของจิตใจได้

อ้างอิง วิทยานิพนธ์เรื่องการอนุศาสนาจารย์กับประสิทธิภาพกำลังพลของ
พ.อ.ทองคำ ศรีโยธิน